
УДК [343.13:004.77](477)

С. В. ПЕНЬКОВ,

*кандидат юридичних наук,
перший заступник начальника Головного управління
Державної фіскальної служби у Дніпропетровській області;*

В. В. ШЕНДРИК,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри оперативно-розшукової діяльності
та розкриття злочинів факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8967-7223>*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ ОТРИМАННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Розглянуто сутність і перспективи використання сучасних інтернет-технологій в оперативно-розшуковій діяльності під час пошуку та використання інформації в інтересах правоохоронних органів. Охарактеризовано способи здобуття інформації в мережі Інтернет та застосування технологій обробки інформації за допомогою Big Data. Окреслено низку проблем, які мають

бути вирішені для ефективного використання інформації, здобутою із глобальної мережі для вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності.

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність, оперативно-розшукова інформація, інтернет, глобальна мережа, кіберпростір, Big Data.

Penkov, S.V. and Shendryk, V.V. (2017), "Introduction of Internet technologies in the activities of the National Police of Ukraine to obtain operational-search information" ["Vprovadzhennia internet-tekhnologii u diialnist Natsionalnoi politsii Ukrainy dlia otrymannia operatyvno-rozshukovoi informatsii"], *Pravo i Bezpeka*, No. 2, pp. 80–85.

Постановка проблеми. Для успішного вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності відповідними суб'єктами Національної поліції України має бути налагодженою організація системи безперервного надходження оперативно-розшукової інформації. Від інших видів соціальної інформації інформацію, отриману з використанням сил, засобів і заходів ОРД, відрізняє специфіка джерел, методів і тактичних прийомів її отримання та використання.

Інформаційна діяльність оперативних підрозділів НПУ пов'язана, насамперед, із вирішенням завдань ОРД, згідно з якими інформаційні процеси під час ОРД спрямовані на пошук і фіксацію фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб і груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підкривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій із метою припинення правопорушень і в інтересах кримінального судочинства, а також на отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [1]. Крім цього, інформаційні процеси в ОРД пов'язані з проведенням гласних і негласних заходів, спрямованих на виявлення, отримання, перевірку та накопичення відомостей, що містять нові, раніше невідомі оперативним підрозділам дані, які мають значення для протидії злочинності. Слід зазначити, що це, в першу чергу, відомості про кримінальну активність окремих осіб і злочинних груп, час, місце, способи вчинення злочинів і приховування їх слідів, обставини, які призвели до вчинення злочинів.

Крім того, добування оперативно-розшукової інформації спрямоване на підвищення обізнаності оперативних підрозділів про криміногенні процеси, що виникають або існують на території (об'єкті) оперативного обслуговування, а також про інші обставини, які мають значення для вирішення завдань ОРД. Тому можна зробити висновок, що в сучасних умовах інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності стає важливим елементом інформаційного протидіяння правоохоронних органів із внутрішніми та зовнішніми загрозами кримінального характеру.

Отже, оперативно-розшукова інформація сприяє виробленню практичних заходів вирішення тактичних і стратегічних завдань ОРД. Найбільший інтерес для оперативних підрозділів мають дані, що дозволяють вирішувати тактичні завдання, тобто такі, які можуть містити відомості про конкретних осіб і факти їх злочинної діяльності. На цій підставі плануються та здійснюються оперативно-розшукові й інші заходи, спрямовані на протидію як конкретним злочинам, так і їх окремим видам [2, с. 188–189].

Разом із тим, можна з упевненістю говорити про значні зміни, які відбуваються в процесах отримання й аналізу оперативно-розшукової інформації в умовах науково-технічного прогресу. Сьогодні оперативним підрозділам слід приділяти пильну увагу впровадженню сучасних способів здобуття інформації за допомогою глобальної мережі Інтернет.

Метою статті є розгляд сутності та ролі впровадження інтернет-технологій у діяльність Національної поліції України для вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення в сучасних умовах протидії злочинності.

Стан дослідження. Багатоплановість і всебічність досліджень, що проводились останніми роками сучасними вітчизняними науковцями (К. В. Антонов, О. М. Бандурка, Б. І. Бараненко, Г. М. Бірюков, С. П. Болвінов, Е. О. Дідоренко, О. Ф. Долженков, І. П. Козаченко, Я. Ю. Кондратьєв, Д. Й. Никифорчук, А. Ю. Неманов, Ю. Ю. Орлов, М. А. Погорецький, В. В. Шендрік, І. Р. Шинкаренко, І. Ф. Харабєрюш та ін.) в різних аспектах і напрямках інформаційного забезпечення діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів під час здійснення ОРД, позбавляє нас необхідності докладно аналізувати праці. Нами будуть розглянуті лише деякі сучасні аспекти інформаційного забезпечення діяльності оперативних підрозділів Національної поліції України.

Виклад основного матеріалу. Слід відзначити, що чинниками, які зумовлюють необхідність використання мережі Інтернет у протидії злочинності, є: а) значна динаміка зростання інформаційних ресурсів, які розміщуються в мережі Інтернет, та інформації, представленої

в цифровому форматі, яка, за дослідженнями експертів, щороку подвоюється; б) відносна рентабельність використання такого джерела інформації, оскільки це не потребує створення розгалуженої апаратно-програмної інфраструктури та залучення значної кількості працівників; в) можливість дистанційної роботи з інформацією та наявність спеціалізованого програмного забезпечення, що здійснює її автоматичний пошук і структурування за заданими користувачем параметрами, та дозволяє частково компенсувати і заповнити прогалини в інформації, яка надходить від гласних джерел [3, с. 89–90].

Аналіз експертних оцінок використання можливостей глобальної інформаційної мережі доводить, що інформаційна пошукова робота оперативних підрозділів Національної поліції України зводиться до банального використання ресурсів інтернету для вирішення вузького кола завдань ОРД. Проведене С. П. Болвіновим дослідження свідчить, що одним із найбільш ефективних способів збору оперативно-розшукової інформації про осіб, які становлять оперативний інтерес, є моніторинг глобальної мережі Інтернет. Програмними засобами, за допомогою яких здійснюються комп'ютерна розвідка оперативні працівники Департаменту захисту економіки, є пошукові системи Google, Yandex, Yahoo, Rambler та інші, які дозволяють здійснювати пошук завдяки комбінації ключових слів. Використання цих пошукових систем здійснюється через стандартні браузері Internet Explorer, Opera, Mozilla, Firefox, Google Chrome тощо [4, с. 8–9, 16]. Оперативні працівники також вважають, що найефективнішим способом збору інформації про осіб, які становлять оперативний інтерес, є моніторинг соціальних мереж, зокрема «ВКонтакте», «Однокласники», «Facebook» тощо. Це дає можливість отримати фотографії, встановити родинні зв'язки, дружні, комерційні інтереси, місця відпочинку тощо [5, с. 232].

Утім, активне освоєння кіберпростору злочинністю пов'язане не лише з використанням можливостей глобальної мережі для координації злочинної діяльності, а і з розширенням видів кримінальної активності, що реалізуються безпосередньо в інтернеті. Крім того останнім часом спостерігається масове переміщення інформації про всі сфери протиправної діяльності до інформаційного поля інтернету. Саме цими факторами сьогодні визначається зростання важливості мережевого інформаційного пошуку в інтересах правоохоронних органів, зокрема Національної поліції України. З огляду на це, інформаційні ресурси інтернету в діяльності оперативних підрозділів Національної поліції

міцно тримають позиції одного з основних джерел отримання оперативно-розшукової інформації.

Сьогодні певну актуальність викликає проблема виявлення в інтернеті стабільних каналів отримання оперативно-розшукової інформації, їх упорядкування й оптимізації. Для вирішення цих питань оперативним підрозділам Національної поліції України необхідно вивчати особливості розміщення інформації в мережевих ресурсах та особливості застосування методики для її виявлення, перевірки і фіксації.

Підхід до вивчення методів отримання оперативно-розшукової інформації повинен спиратися на поняття мережевого соціального середовища і мережевого інформаційного простору (кіберпростору), що дозволить упроваджувати передові технології пошуку та фіксації інформації в соціальних мережах, форумах, блогах.

Сьогодні можна виділити такі основні типи мережевих об'єктів, що привертають увагу оперативних підрозділів: а) мережеві об'єкти, на яких повторюються спроби злочинних посягань та існують умови для їх здійснення; б) сайти, через які поширюється соціально небезпечна інформація, реалізуються предмети, заборонені до обігу; в) місця мережевого спілкування кримінально налаштованих осіб. Важливі для виявлення незаконних діянь відомості концентруються на мережевих ресурсах у вигляді слідів протиправної діяльності, посилань на матеріали, заборонені до розповсюдження, повідомлень осіб, обізнаних про обставини підготовки та здійснення протизаконних дій.

З метою формування системи виявлення оперативно-розшукової інформації в мережі Інтернет слід постійно здійснювати комплекс операцій, спрямований на моніторинг інтернет-ресурсів, основними напрямками здійснення якого є отримання значних обсягів потрібної інформації. Слід зазначити, що моніторинг інтернет-ресурсів покликаний вирішувати кілька важливих завдань; здійснювати автоматизований пошук загальнодоступних мережевих інформаційних ресурсів, що містять заборонену до поширення інформацію; ініціювати оперативне вивчення матеріалів на виявлених мережевих ресурсах, пов'язаних із діяльністю злочинних груп та організацій; спостерігати за діяльністю обмежених для загального доступу місць мережевого спілкування кримінальної спрямованості.

Однак слід зазначити, що сьогодні пошук оперативної інформації не може обмежуватися та бути пов'язаний виключно з мережею Інтернет. Дедалі більшого поширення набуває термін

під назвою «Big Data» (Великі Дані). Сама назва терміна дуже суб'єктивна, проте існує усталена думка, що Big Data – це сукупність технологій, які покликані здійснювати 3 операції: 1) обробляти значно більші у порівнянні зі «стандартними» сценаріями обсяги даних; 2) працювати з даними, що швидко надходять і змінюються в дуже великих обсягах (даних не просто багато – їх постійно стає все більше і більше); 3) працювати зі структурованими та неструктурованими даними паралельно в різних аспектах. Big Data припускають, що на вхід алгоритми отримують потік не завжди структурованої інформації та що з нього можна витягти більше, ніж одну ідею. Використання алгоритмів Big Data визначає істотне розширення спектра нових технічних джерел оперативного-розшукових даних.

Сьогодні у світі відбувається інтенсивне переведення майже всієї доступної інформації в цифровий формат. За деякими експертними оцінками, «цифрою» не охоплено лише близько 4–5 % інформації, переважна більшість якої зберігається на магнітних носіях інформації в комп'ютерних системах, що мають доступ до глобальної мережі. Це відкриває необмежені можливості для оперативного пошуку інформації. Утім, аналіз неструктурованих даних, що генеруються різними джерелами, залишається складним завданням, для вирішення якого формуються такі сучасні концептуальні підходи, як Big Data.

Охоплення життєдіяльності людей сучасними технологіями виглядає вражаюче. До переліку пристроїв і послуг, що підтримуються можливостями цифрової фіксації, можна віднести використання:

- послуг стільникового зв'язку;
- різноманітних мобільних пристроїв, що забезпечують доступ до мережевих локальних та інтернет-ресурсів;
- пристроїв віртуальної реальності для безперервного доступу осіб до мобільного телекомунікаційного середовища, що дають людині можливість оперативного прийняття рішень (наприклад, окуляри «Google» полегшують орієнтування в незнайомому місці, допомагають у пошуку об'єктів і побудов, допомагають у режимі «online» отримувати інформацію про характеристики окремих пристроїв тощо);
- систем геопозиціонування, які забезпечують прив'язку фізичних об'єктів до конкретних географічних координат на місцевості;
- технології розпізнання фізичних і цифрових зображень (облич, місцевості, номерів автомобілів, різних аудіо звуків тощо);

– обладнаних у громадських місцях відеокомплексів, які забезпечують розпізнання в натовпі облич, у тому числі відхилення емоційного і психофізичного стану окремих осіб;

– безпілотних літальних апаратів для відеомоніторингу територій і об'єктів з метою фіксування подій, що становлять оперативний інтерес (наприклад, використання їх в зоні проведення антитерористичної операції);

– натільних датчиків (наприклад, у правоохоронній діяльності для відслідковування фактичного знаходження осіб, свобода пересування яких обмежена законом);

– «розумних речей», оснащених мікропроцесорами з функціями здійснення обміну даними з телекомунікаційними мережами (наприклад, система «розумного дому», побутові прилади, оргтехніка, навігаційні системи автотранспорту, інформаційні датчики в місцях громадського користування тощо);

– концепції «інтернету речей» (IoT), що дає можливість людині задовольнити запити користувачів за рахунок розширення їх мережевої взаємодії з оточуючими об'єктами. Інтернет речей – це широка мережа пристроїв, підключених до інтернету, в тому числі смартфонів, планшетів і практично будь-яких «речей», оснащених датчиками (автомобілів, промислового обладнання, реактивних двигунів, нафтових вишок, що носяться пристрої, та багато іншого). Всі ці «речі» збирають дані й обмінюються ними.

Останніми роками можна спостерігати систематичний та неухильний розвиток концепції «Інтернету всього». Технологія міжмашинної взаємодії (machine-to-machine, M2M) здатна забезпечити небувалу прозорість практично будь-якої галузі життєдіяльності людей: компанії сфери ЖКГ та комунікацій здатні прогнозувати і запобігати перебої в наданні послуг; авіакомпанії віддалено відстежують і оптимізують роботу літаків; організації охорони здоров'я пропонують лікування за результатами аналізу геному в реальному часі тощо. Можливості міжмашинної взаємодії практично безмежні.

Завдяки постійному зниженню вартості зберігання інформації в цифровій формі, що надходить із різних мережевих джерел, величезні масиви даних можуть бути збережені й автоматично оброблені. Усі розглянуті нами вище технології та технологічні засоби породжують великі обсяги цифрових даних (Big Data), що становлять оперативний інтерес, можуть бути зафіксовані та використані під час оперативного-розшукової діяльності.

Однак для успішного використання Big Data в оперативного-розшукової діяльності необхідно

вирішити низку достатньо складних організаційних, технологічних і правових питань, таких як створення технічної й технологічної бази, а також, насамперед, закріплення правових норм, що регулюють порядок доступу та використання Big Data. Правова регламентація використання Big Data має бути пов'язана, в першу чергу, з питаннями забезпечення прав громадян, із визначенням меж повноважень оперативних підрозділів поліції під час здобуття інформації з кіберпростору, з регламентацією взаємодії операторів зв'язку, провайдерів інтернет-ресурсів, власників інформаційних систем тощо. Вирішення цих правових питань створить умови для розширення практичного використання в оперативно-розшуковій діяльності технологій обробки Big Data, яке, у свою чергу, дозволить вирішувати широкий спектр оперативно-розшукових завдань:

- забезпечити пошук, збирання та систематизацію інформації про суб'єктів оперативної уваги;

- фіксувати соціальну активність названої категорії осіб, виникнення та зміни їх мережевих зв'язків, аналізувати ступінь їх інтересів до конкретних тем, що обговорюються в місцях мережевого спілкування;

- відстежувати появу в кіберпросторі інформації із характеристиками, що вказують на високу ймовірність підготовки або вчинення злочинів, із наступним орієнтуванням на цю інформацію оперативних працівників;

- будувати та перевіряти в автоматизованому режимі оперативно-розшукові версії;

- виявляти угруповання кримінальної спрямованості, визначати їх спеціалізацію, ступінь організованості, розподіл ролей, характер неочевидних зв'язків між фігурантами та їх причетність до тих чи інших подій;

- будувати «поведінкові профілі» для осіб, які вчиняють злочини певних видів, і формувати на цій основі поведінкові гіпотези;

- покращувати планування оперативно-розшукових дій за допомогою обліку складної

сукупності численних факторів, що впливають на розвиток конкретної оперативно-тактичної ситуації;

- визначати оптимальні варіанти ефективного управляючого впливу на виявлені в соціальних мережах спільноти і групи кримінальної спрямованості на основі моделювання характеристик таких груп;

- формувати комплекс методичних рекомендацій на основі аналізу інформаційного масиву Big Data всіх оперативно-розшукових ситуацій і варіантів їх розвитку.

Важливо те, що названі можливості створюють технологічну основу використання оперативно-розшукових методів для прогнозування різноманітних соціально небезпечних подій та їх своєчасного попередження. Інформаційні системи на основі Big Data «спрямовані на профілактику злочинів шляхом їх прогнозування аж до виявлення приватних осіб, які можуть їх вчинити» [6].

Висновки. Ефективне використання Big Data в оперативно-розшуковій діяльності можливо лише за умови не тільки створення дорожчої технологічної основи та формування відповідної правової бази застосування зазначених технологій, а і вирішення складних питань кадрового забезпечення. Затребуваність фахівців з обробки даних вкрай висока в усьому світі. Однак стандарти, за якими сьогодні проходить підготовка фахівців для служби в оперативних підрозділах поліції, досі не передбачають отримання глибоких знань про методи отримання інформації, необхідні для пошуку потенційних правопорушників і розслідування злочинів в сучасному інформаційному просторі та формування відповідних умінь і навичок.

На жаль у них відсутні також вимоги набуття навичок аналітичної діяльності. Водночас в умовах, коли організована злочинність проявляє інтерес до технологій Big Data, відставання оперативних підрозділів в оволодінні ними представляється вкрай небезпечним.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 № 2135-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 30.03.2017).
2. Пеньков С. В., Шендрик В. В. Перспективи вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення оперативних підрозділів МВС України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2015. Вип. № 1 (69). С. 188–194.
3. Неманов А. Ю. Інформаційно-аналітичне забезпечення ОРД підрозділів оперативної служби МВС України у протидії отриманню та наданню неправомірної вигоди // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених: матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 16 трав. 2013 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2013. С. 86–91.
4. Болвінов С. П. Оперативно-розшукова протидія одержанню неправомірної вигоди службовими особами в органах місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 20 с.

5. Болвінов С. П. Оперативне обслуговування об'єктів, які надають інформаційні послуги з використанням Інтернет // Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 12 груд. 2014 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. С. 231–234.

6. Майер-Шенбергер В., Кукьер К. Большие данные. Революция, которая изменит то, как мы живем, работаем и мыслим / пер. с англ. И. Гайдюк. М.: Манн, Иванов и Фебер, 2014. 310 с.

Надійшла до редколегії 30.03.2017

ПЕНЬКОВ С. В., ШЕНДРИК В. В. ВНЕДРЕНИЕ ИНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГИЙ В ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИЦИИ УКРАИНЫ ДЛЯ ПОЛУЧЕНИЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЙ ИНФОРМАЦИИ

Рассмотрены сущность и перспективы использования современных интернет-технологий в оперативно-розыскной деятельности при поиске и использовании информации в интересах правоохранительных органов. Охарактеризованы способы получения информации в сети Интернет и применения технологий обработки информации с помощью Big Data. Обозначен ряд проблем, которые должны быть решены для эффективного использования информации, полученной из глобальной сети для решения задач оперативно-розыскной деятельности.

Ключевые слова: оперативно-розыскная деятельность, оперативно-розыскная информация, интернет, глобальная сеть, киберпространство, Big Data.

PENKOV S. V., SHENDRYK V. V. INTRODUCTION OF INTERNET TECHNOLOGIES IN THE ACTIVITIES OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE TO OBTAIN OPERATIONAL-SEARCH INFORMATION

The article considers the essence and prospects of using modern Internet technologies in operational search activities when searching for information in the interests of law enforcement agencies. Attention is paid to the ways of obtaining information in the Internet and the application of information processing technologies with the help of Big Data.

Today in the world there is an intensive transfer of almost all available information in digital format. According to some expert estimates, “the figure” does not cover about 4–5 % of the information. And the vast majority of such information is stored on magnetic storage media in computer systems that have a connection to the global network. Of course, this opens up unlimited possibilities for prompt information retrieval. However, the analysis of non-structured data generated by various sources remains a difficult task for which modern day conceptual approaches in the form of Big Data are formed.

A number of problems have been identified that need to be solved for the effective use of information obtained from the global network to solve the tasks of operational-search activity.

Keywords: operatively-search activity, operatively-search information, Internet, global network, cyberspace, Big Data.